

Vertrouwen krijg je door het te geven!

Door Els van Grol, lid Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL)

Blog, Januari 2023

In juni vorig jaar leerde Josse de Voogd ons dat ook de provincie Utrecht op zijn hoede moet zijn voor een toenemende kloof tussen overheid en burger en tussen burgers onderling.

De PCL heeft deze waarschuwing in haar oren geknoopt. Het verbeteren van het vertrouwen en het creëren van meer begrip en draagvlak tussen burgers en overheden is in de ogen van de PCL een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van provinciaal beleid op de grote transitie in onze leefomgeving. De provincie Utrecht staat voor grote uitdagingen: energie, klimaat, landbouw, woningbouw, mobiliteit en ook het huisvesten van statushouders. Op elk van die thema's zijn majeure ingrepen noodzakelijk. Een flinke opgave voor de nieuwe Provinciale – en Gedeputeerde Staten. Het is verkiezingstijd. Over minder dan 6 weken brengen burgers hun stem uit. Belangrijk dus, het terugwinnen van vertrouwen. We moeten het verzet en wantrouwen voorbij.

Hoe komt het dat het vertrouwen in de politiek aan het afnemen is en de kloof tussen stad en platteland lijkt toe te nemen? Hoe kan de provincie werken aan vertrouwen?

Die vragen stonden centraal in het gesprek dat de PCL organiseerde met Karel Smouter en Eva Rovers op 1 februari. Karel Smouter is filosoof en journalist. Hij bracht in 2022 zijn boek 'Blauw Wit Rood' uit, waarin hij de situatie in ons land schetst. Daarnaast Eva Rovers, cultuurhistoricus en mede-oprichter van Bureau Burgerberaad. Sinds 2017 schrijft Eva over manieren waarop gewone mensen zorgen voor buitengewone, maatschappelijke veranderingen. Zij ziet daarbij een belangrijke rol weggelegd voor burgerberaden. In 2022 bracht zij het boek 'Nu is het aan ons' uit.

Veenbrand

Karel Smouter, inmiddels bij NRC redacteur maatschappelijk onbehagen, noemt zich een waarnemer. Hij heeft vooral een goede antenne voor polarisatie, protestbewegingen en wantrouwen. In 2019-2020 heeft hij rondfietsend in Gelderland en Overijssel mensen geïnterviewd. Daarbij heeft hij zich verdiept in wat er leeft bij de agrarische bevolking, wat mogelijk ook model staat voor hetgeen zich ontwikkelt bij andere groepen in de samenleving. Hij heeft als het ware 'de thermometer' in de samenleving gestoken. Hij constateert dat er sprake is van verschillende 'lonten in een kruitvat'. Zo zag hij in Almen, een Achterhoeks dorp, in de zomer van 2019 de eerste omgekeerde vlag, nota bene bij een boer met een biologisch-dynamische zorgboerderij. Deze man was angstig omdat hij had gezien hoe 19 mei 2019 een groep dierenactivisten in Boxtel een stal had bezet. Hij vroeg zich af hoe hij in zo'n geval die mensen van zijn erf af zou krijgen, of hij wel steun zou krijgen van de politie? Hij maakte zich grote zorgen: is er sprake van een 'plan' om 'ons' weg te krijgen?

Op 9 september 2019 nam vervolgens Tjeerd de Groot stelling namens D66: de enige manier om woningbouw van het slot te halen, is het halveren van de veestapel! Als reactie op deze ontwikkelingen werd een groot agrarisch netwerk geactiveerd en werden historische protesten georganiseerd door de Boer Burger Beweging, Farmers Defence Force en AGRACTIE. De onverwachts nieuwe lont in het kruitvat bleek corona. Een en ander mondde uit in protesten waarin 'we vertrouwen het niet', corona, en de stikstofcrisis centraal stonden.

In 2022 volgde een tweede protestgolf, culminerend in de grote manifestatie in Stroe: 10.000 trekkers 50.000 boeren kwamen bijeen.

Kijkend naar de achtergronden spreekt Smouter van een 'veenbrand' die oplaait, een veenbrand met verschillende brandhaarden. Allereerst is er de smeulende brandhaard rond de kwestie: van wie is de Nederlandse identiteit, van het platteland of van de stad? Lang kende men buiten de randstad een zeker minderwaardigheidsgevoel. Inmiddels heeft de periferie in Nederland zich geëmancipeerd: 'Hengelo praat terug tegen Hilversum' zoals Karel dat karakteriseert. Daarbij groeit het besef dat maar hooguit een derde van onze bevolking in de Randstad woont!

De tweede brandhaard wordt gevoed door de vraag: van wie is het landschap? Diverse groepen hebben dus verschillende opvattingen over landschap en natuur. Deze verschillen komen het

duidelijkst naar voren in de ideeën over de wolf: de stedeling zegt “dat is echte natuur” dus koesteren, de plattelander ziet de wolf als bedreiging en zegt “beheersen”.

Ten slotte vormt de vraag: ‘van wie is de microfoon’ een brandhaard. Op het Mediapark in Hilversum wordt de toon gezet. Alle grote krantenredacties zitten bij elkaar in Amsterdam. Hoe kan ook de gemeenschap op het platteland meepraten over de eigen toekomst?

Als een belangrijke vorm van ‘bluswater’ noemt Smouter het beter betrekken van burgers bij grote ontwikkelingen. Veel mensen voelen zich steeds voor voldongen feiten geplaatst; de leefomgeving verandert zonder dat er in hun gevoel een echt debat is gevoerd.

Smouter spreekt van een spanningsveld tussen ‘de kaart’ met de abstracte plannen en ‘het gebied’, daar waar mensen echt leven. Als voorbeeld noemt hij hoe in het eerder genoemde Stroe, met 632 huizen, plannen waren gemaakt voor de bouw van 25.000 huizen (‘Stroe City’). De beroemde ‘stikstofkaart’ is een ander sprekend voorbeeld.

Er is een grote urgentie om met meer zorgvuldigheid te kijken naar het betrekken van burgers bij ontwikkelingen.

Relatietherapie

Eva Rovers neemt ons mee in haar verhaal over hoe dan wél te bouwen aan vertrouwen en doet een oproep tot ‘echte democratie’ want er is sprake van kwetsbaarheden in onze democratie. Zo is er bijvoorbeeld de ‘diploma democratie’: 65% van de Nederlanders heeft een mbo-opleiding en in de Tweede Kamer zit maar 5% met mbo-niveau. Ook zijn de Randstadprovincies veel sterker dan de ‘periferie’ vertegenwoordigd in Den Haag. Dan is er een grote groep helemaal ‘afgehaakt’ zoals de Voogd en Cuperus ons al hebben laten zien. In haar boek noemt Rovers nog een aantal redenen waarom de huidige, representatieve democratie niet volmaakt functioneert. Het botert duidelijk niet altijd tussen ‘de macht’ en de burgers.

Er is dus relatietherapie nodig! Partners moeten samen in gesprek over de grote issues waar je als overheid de kennis van de samenleving bij nodig hebt en samen vertrouwen opbouwen. Eva gelooft daarvoor in het instrument van een Burgerberaad. Kort gezegd bestaat zo’n burgerberaad uit een groep van bijvoorbeeld 150 burgers die een representatieve afspiegeling vormt van de bevolking naar een aantal relevante kenmerken zoals leeftijd, opleiding en gender. De groep krijgt voldoende tijd en deskundige ondersteuning om zich een mening te vormen over een maatschappelijk vraagstuk. Zo’n beraad levert een pakket van aanbevelingen aan de politiek op en er is een duidelijk mandaat om er wat mee te doen. Eva onderscheidt diverse randvoorwaarden om van het beraad een succes te maken:

1. Er moet iets op het spel staan, en de uitkomst mag niet vaststaan!
2. Als er sprake is van een gewogen loting om mensen te selecteren, krijg je een goede dwarsdoorsnede waar mensen zich door vertegenwoordigd voelen. Voorkom ook dat mensen zichzelf censureren bijvoorbeeld door zich niet voldoende gekwalificeerd te voelen.
3. Zorg voor dialoog in plaats van debat: niet overtuigen maar begrijpen wat een ander drijft, en dan samen verder kijken.
4. Doe wat je belooft!
5. Doe het goed of doe het niet; dialoog voeren en voldoende tijd en ruimte zijn essentieel!

Zo kwam er in Frankrijk een pakket van 150 maatregelen uit een burgerberaad waarmee CO₂ reductie kon worden bewerkstelligd, maar de Franse senaat schoof 90% terzijde. Teleurgesteld en boos gingen 100.000 mensen de straat op. Dichter bij huis zijn er gelukkig betere voorbeelden: in Zeist was er een miljoenen tekort op de begroting. Het burgerberaad kwam met voorstellen hoe dat tekort terug te dringen. Het tekort werd niet weggewerkt, maar er werd wel ruim 4.5 miljoen bespaard met oog voor duurzaamheid en 90% van de aanbevelingen werd overgenomen.

Het gaat dus om vertrouwen te krijgen door het te geven en een overheid die zich kwetsbaar opstelt, pijn erkent en echt luistert naar burgers. Daarbij is het goed om burgers te vragen wat zij nodig hebben bij het tackelen van ingewikkelde maatschappelijke vraagstukken. Op die manier wordt in ieder geval serieus vorm gegeven aan de wens op voet van gelijkheid gehoord te worden en via het overleggen wordt kennis verspreid. Daaraan meedoen levert de leden van het burgerberaad alleen al ‘procesgeluk’ op. Voor de provincie of gemeente betekent dat soms wel extra geduld opbrengen. Het kan zelfs betekenen even geen besluit te nemen op een bepaald dossier. Maar zoals Eva Rovers het treffend stelde, soms moet je vertragen om te versnellen. Vervolgens kan het zijn dat de burgers de lijn bepalen en de overheid volgt; ook dat is leiderschap!

Voor de PCL waren het waardevolle lessen van Karel en Eva én van de deelnemers aan de discussie. We gaan verder op het thema ‘verbinding burger – overheid’ en zullen als PCL zorgen voor een nieuwe bijeenkomst met sprekers die kunnen helpen het vertrouwen te bouwen!

Save the date: dinsdag 4 april 3e College Tour, woensdag 24 mei 4e College Tour, 15 – 17 uur.